

ПРОМІЖНИЙ ЗВІТ №1*
24 листопада – 8 грудня 2009р.
15 грудня 2009

I. РЕЗЮМЕ

- Верховна Рада України призначила вибори Президента України на 17 січня 2010 р. Якщо жоден з кандидатів не отримає більше 50 відсотків голосів у першому турі, повторне голосування, в якому візьмуть участь два кандидати, які отримають найбільшу кількість голосів виборців, відбудеться 7 лютого.
- Нормативно-правова база проведення виборів включає Закон України «Про вибори Президента України», до якого були внесені зміни у серпні 2009 року. У спільному висновку Венеціанської комісії та ОБСЄ/БДПЛ зазначалося, що деякі зміни викликали значне занепокоєння, так як вони є кроком назад та не відповідають зобов'язанням, взятим перед ОБСЄ, та іншим міжнародним стандартам.
- У жовтні Конституційний Суд України визнав неконституційними ряд положень Закону України «Про вибори Президента України» у зміненій редакції. Винесене Конституційним Судом рішення врахувало певні занепокоєння Венеціанської комісії та ОБСЄ/БДПЛ, зокрема право оскаржувати результати виборів у судах. Це рішення змінило вимоги щодо складу виборчих комісій та голосування за кордоном.
- Управління виборчим процесом здійснюватиметься трирівневою системою виборчих комісій, що складається з Центральної виборчої комісії (ЦВК), 225-ти окружних виборчих комісій (ОВК) та близько 38,000 дільничних виборчих комісій (ДВК). Поки що ЦВК ефективно керує виборчим процесом, але викликає занепокоєння неприйняття державного бюджету, що передбачає витрати на проведення виборів у 2010 році.
- Списки виборців складаються на базі витягів з нового Державного реєстру виборців (ДРВ). Дані до ДРВ надходять від 755 органів ведення Реєстру на основі списків виборців, сформованих у 2006 та 2007 роках. З часу введення автоматизованої системи в експлуатацію, виправлено 490,819 випадків кратних включень. Станом на 8 грудня ДРВ нараховує 36,282,480 виборців. Виборці можуть перевірити та виправити свої дані в ДРВ. Втім, нещодавно внесені зміни до закону про вибори, що дозволяють включення або вилучення виборців зі списку у день виборів, викликає занепокоєння через недостатність механізмів захисту. Це також знижує стимул виборців перевірити та виправити помилки у списку виборців до дня голосування.
- ЦВК зареєструвала вісімнадцять кандидатів, які представляють різні політичні сили країни. Передвиборна агітація стартувала досить спокійно. Поширені методи агітації включають політичну рекламу у засобах масової інформації, плакати та рекламні щити, агітаційні намети на вулицях та розповсюдження листівок.

---

* Єдина офіційна версія цього документу – це анломовна версія

- Згідно з положенням про ЗМІ кандидати отримують певні одиниці безкоштовного ефірного часу та одиниці друкованої площі для публікацій у державних ЗМІ. Згідно закону приватні засоби масової інформації зобов'язані надати кандидатам платну політичну рекламу на рівних умовах та за однаковими тарифами. Таким чином, обсяг платної реклами обмежений лише фінансовими можливостями кандидатів.
- 24 листопада Бюро демократичних інституцій та прав людини (БДПЛ) ОБСЄ відкрило в Києві Місію зі спостереження за виборами (МСВ), яка складається з основної групи, представленої 16-ма експертами, а також 60-ти довгострокових спостерігачів, які розміщені у 24 пунктах по всій Україні. Вони залучені до складу Місії з 24 держав-учасниць ОБСЄ.

II. ВСТУП

Верховна Рада України призначила вибори Президента України на 17 січня 2010 р. На запрошення Міністерства закордонних справ України та на основі висновків і результатів Місії з оцінки потреб¹, 24 листопада Бюро демократичних інституцій та прав людини ОБСЄ (ОБСЄ/БДПЛ) розгорнуло Місію зі спостереження за виборами (МСВ). МСВ ОБСЄ/БДПЛ на чолі з Послом Гайді Тальявіні складається з основної групи експертів у кількості 16-ти осіб, розташованих у Києві, а також 60-ти довгострокових спостерігачів, розміщених у 24 пунктах по всій Україні. До складу Місії ОБСЄ/БДПЛ залучено представників 24 держав-учасниць ОБСЄ. ОБСЄ/БДПЛ надіслало запит країнам-учасницям направити 600 короткострокових спостерігачів для спостереження за процедурами голосування та підрахунку голосів у день виборів.

III. ПОЛІТИЧНИЙ КОНТЕКСТ

Політична нестабільність у країні була підсилена світовою економічною кризою, що негативно вплинуло на роботу демократичних інституцій. Парламент не затвердив державний бюджет на 2010 р. та не ухвалив новий пакет поправок до Закону України «Про вибори Президента України». Відповідно, Центральна виборча комісія (ЦВК) не має затвердженого бюджету для фінансування своєї діяльності у 2010 році. ЦВК попередила, що це може підірвати підготовку до виборів, що відбудуться 17 січня 2010 р. Вісімнадцять зареєстрованих кандидатів на пост Президента України представляють домінуючі політичні сили країни (серед яких 10 – самовисуванці, 7 – кандидатів від політичних партій та 1 – від виборчого блоку).

IV. НОРМАТИВНО-ПРАВОВА БАЗА ТА ВИБОРЧА СИСТЕМА

Президент України обирається громадянами України строком на п'ять років за мажоритарною системою. Якщо жоден з кандидатів не отримує більше 50 відсотків голосів у першому турі, через три тижні від дня голосування проводиться, повторне голосування, в якому братимуть участь два кандидата, які отримують найбільшу кількість голосів у першому турі.

Нормативно-правова база, що регулює проведення виборів Президента України, складається з Конституції (прийнятої у 1996 р. та зміненої у 2004 р.) та Закону України «Про вибори Президента України» (прийнятому в 2004 р. та зміненому в 2009 р.). Вона забезпечує загальне, рівне і пряме виборче право шляхом таємного голосування. Нормативно-правова база також включає Закон України «Про Центральну виборчу комісію», Закон України «Про Державний реєстр виборців», Закон України «Про політичні партії в Україні» та деякі положення Кодексу адміністративного судочинства та Кримінального кодексу.

¹ Звіт Місії з оцінки потреб ОБСЄ/БДПЛ (http://www.osce.org/documents/odihr/2009/10/40541_en.pdf.)

Закон України «Про вибори Президента України» (надалі закон про вибори) набув чинності у серпні 2009 року, лише за п'ять місяців до призначених виборів. Цей закон був проаналізований Венеціанською комісією та ОБСЄ/БДПЛ. У їх Спільному висновку зазначено, що, незважаючи на те, що внесені зміни враховували ряд попередніх рекомендацій Комісії, багато з них залишились нерозглянутими. У висновку також зазначалося, що деякі зміни викликали серйозні занепокоєння, так як вони є кроком назад та не відповідають зобов'язанням, взятим перед ОБСЄ, та іншим міжнародним стандартам.²

Своїм рішенням від 19 жовтня 2009 р. Конституційний Суд України визнав декілька змінених положень неконституційними.³ Цим рішенням Суду були враховані деякі занепокоєння Венеціанської комісії та ОБСЄ/БДПЛ, що переважно стосувались обмеження права оскаржувати у судах підсумки голосування та результати виборів. Суд також визнав неконституційними положення, згідно з яким всі члени окружних виборчих комісій (ОВК) та дільничних виборчих комісій (ДВК) повинні проживати в межах відповідного територіального округу чи дільниці, а також положення, яке визначає перебування на консульському обліку громадян, що проживають чи перебувають за кордоном, обов'язковою умовою реалізації виборчого права на виборах Президента.

Внаслідок цього рішення суду на розгляд Верховної Ради були винесені нові зміни до закону про вибори. Зміни були прийняті у першому читанні, але 2 грудня 2009 р. вони не пройшли друге читання. Таким чином, нормативно-правовою базою цих виборів залишається чинний закон із змінами, внесеними у серпні, без урахування тих положень, що були визнані неконституційними.

V. РЕЄСТРАЦІЯ КАНДИДАТІВ

Процедура реєстрації кандидатів розпочалася 20 жовтня і завершилась 13 листопада. Президентом України може бути обраний громадянин України, який на день виборів досяг тридцяти п'яти років, має право голосу, не був обвинувачений в скоєнні умисного злочину, яке не було скасовано або знято, проживає в Україні протягом десяти останніх перед днем виборів років, володіє державною мовою і не обирається на третій поспіль термін.

Для реєстрації кожен кандидат на пост Президента України повинен був подати до Центральної виборчої комісії вичерпний перелік документів та заповнити форми, встановлені ЦВК, а також надати фінансовий документ про внесення грошової застави у розмірі 2,5 мільйонів гривень (близько 208,000 євро). Ця грошова застава буде відшкодована тільки двом кандидатам, які пройдуть до другого туру голосування.⁴

Кандидати можуть бути висунутими партіями, виборчими блоками та шляхом самовисування. У строки, визначені законом, ЦВК зареєструвала 18 кандидатів: Інну Богословську (самовисування), Михайла Бродського (самовисування), Анатолія Гриценка (самовисування), Юрія Костенка (висунуто Українською Народною Партією), Володимира Литвина (висунуто Народною Партією), Олександра Мороза (висунуто Соціалістичною партією України), Олександра Пабата (самовисування), Василя Противсіх (самовисування), Сергія Ратушняка (самовисування), Олега Рябокonia (самовисування), Людмилу Супрун (висунуто Народно-демократичною партією), Петра Симоненка (висунуто Блоком лівих та лівоцентристських сил), Сергія Тігіпка (самовисування), Олега Тягнибока (висунуто

² Спільний висновок Венеціанської комісії та ОБСЄ/БДПЛ щодо Закону України «Про внесення змін до деяких законодавчих актів з питань виборів Президента України» (http://www.osce.org/documents/odihr/2009/10/40858_en.pdf)

³ Ці зміни були оскаржені Президентом та 48 депутатами Верховної Ради.

⁴ Закон не зазначає, чи буде відшкодована грошова застава, якщо повторного голосування не відбудеться.

Всеукраїнським об'єднанням «Свобода»), Юлію Тимошенко (висунуто Всеукраїнським об'єднанням «Батьківщина»), Віктора Януковича (висунуто Партією регіонів), Арсенія Яценюка (самовисування) та Віктора Ющенка (самовисування).

ЦВК відмовила у реєстрації 40 кандидатам з різних причин: 38 кандидатів не внесли грошову заставу, 9 вказали невірні особисті дані, 11 кандидатів припустилися неточностей в оформленні документів, 8 подали заяви після завершення строку подання, та один з кандидатів не досяг віку, визначеного Конституцією. З них 18 оскаржили відмови в Київському апеляційному адміністративному суді. Всі скарги були відхилені.

VI. ОРГАНИ УПРАВЛІННЯ ВИБОРЧИМ ПРОЦЕСОМ

Управління виборчим процесом здійснюється трирівневою системою виборчих комісій, що складається з Центральної Виборчої Комісії (ЦВК), 225-ти ОВК та близько 38,000 ДВК. З початку виборчого процесу ЦВК прийняла всі передбачені законом про вибори рішення, в тому числі щодо реєстрації кандидатів, оновлення Реєстру виборців, створення виборчих округів, регулювання проведення передвиборної агітації та її фінансування, призначення членів ОВК, реєстрації спостерігачів, виділення бюджетних асигнувань на проведення виборів 2009 року⁵ та інше.

ЦВК публічно заявила, що фінансування процесу виборів є недостатнім через відсутність затвердженого бюджету на 2010 рік.

Поки що ЦВК ефективно керує виборчим процесом. В цілому ЦВК проводить регулярні засідання, на яких присутні представники ЗМІ. Більшість рішень приймається одностайно. Через декілька днів після прийняття ці рішення публікуються на офіційному сайті. Закон України «Про Центральну виборчу комісію» передбачає, що ЦВК має діяти відкрито та публічно. Втім, закон не дозволяє представникам неурядових організацій бути присутніми на засіданнях під час їх проведення, щоб їх відвідувати, вони акредитуються як журналісти.⁶

Закон про вибори передбачає право кандидатів висунути дві кандидатури до складу кожної ДВК. 27 листопада ЦВК призначила 7,414 членів до складу 225-ти ДВК. В середньому це 412 кандидатур на одного кандидата (максимальна кількість – 450) та 33 члена у складі кожної комісії (максимальна кількість – 36). Дев'ять кандидатів мають максимальну кількість призначених членів комісій, інші шість – кількість, близьку до максимальної. На момент первісного призначення, принципи пропорційності розподілу керівних посад складу ДВК були дотримані як на загальнонаціональному, так і на регіональному рівнях.⁷

Наразі ЦВК разом з Координатором проєктів ОБСЄ в Україні готується до проведення підготовки складу понад 2,500 ОВК та 80,000 ДВК. Склад дільничних виборчих комісій має бути призначено до 19 грудня.

VII. РЕЄСТРАЦІЯ ВИБОРЦІВ

На цих виборах списки виборців складаються на базі витягів з нещодавно сформованого Державного реєстру виборців (ДРВ).⁸ Раніше для кожних виборів складались нові списки

⁵ Бюджет 2009 р. передбачає виділення 60 відсотків від всієї суми, необхідної для проведення виборів.

⁶ Згідно із законом, довірені особи кандидата, уповноважені представники кандидата, міжнародні спостерігачі та представники засобів масової інформації мають право бути присутніми на засіданнях ЦВК.

⁷ Пункт 8 Статті 23 закону про вибори передбачає таку пропорційність, хоча не зазначає, на якому регіональному адміністративному рівні вона має бути запроваджена.

⁸ Формування постійного реєстру виборців було однією з попередніх рекомендацій ОБСЄ/БДПЛ.

виборців. ЦВК відповідає за формування бази даних Реєстру та його технічне обслуговування. Відділ ведення Державного реєстру виборців ЦВК відповідає за програмне забезпечення, надання технічної підтримки та захист інформації, яка міститься у базі даних Реєстру, в той час як 755 органів ведення Реєстру, що розташовані на території всієї країни, вносять дані до бази даних Реєстру.⁹ Кожен громадянин має право звернутися до органів ведення Реєстру щодо включення, виключення чи внесення будь-якої зміни до бази даних Реєстру. Регіональні органи семи державних установ регулярно надають оновлені дані до органів ведення Реєстру.¹⁰ Органи ведення Реєстру вилучають кратні включення у межах своїх адміністративних одиниць, хоча поправки, що стосуються більш ніж одного ОВР, вимагають відповідного рішення розпорядника Реєстру (ЦВК).

База даних ДРВ була сформована в період з лютого по червень 2009 р., на основі списків виборців, які використовувались під час виборів 2006 та 2007 рр. З часу введення в експлуатацію автоматизованої системи було внесено більш ніж 5.5 млн. змін, серед яких 490,819 – вилучення підтверджених кратних включень.¹¹ Станом на 8 грудня ДРВ налічує 36,282,480 виборців.

Виборці мають право звертатися до ОВР, місцевих судів, ОВК та ДВК стосовно невідповідностей у списках виборців не пізніше ніж за одну годину до закінчення голосування. Це положення дозволяє реєстрацію і навіть виключення виборця зі списку виборців безпосередньо в день голосування. Це може знизити стимул виборців перевірити та виправити свої дані до дня голосування. Більше того, як було зазначено у Спільному висновку це положення «...створює більші можливості для фальсифікацій ... і має бути переглянуто». Відсутність певних процедур та впорядкування процесу включення виборців у списки виборців безпосередньо в день голосування викликає занепокоєння.

VIII. ПЕРЕДВИБОРНА АГІТАЦІЯ

Передвиборна агітація розпочалася досить спокійно перед початком офіційного виборчого процесу 19 жовтня. На початок грудня основні кандидати представили свої передвиборчі платформи та розпочали агітацію. Наразі найбільш помітно проводять агітацію Володимир Литвин, Петро Симоненко, Сергій Тігіпко, Юлія Тимошенко, Віктор Янукович, Арсеній Яценюк та Віктор Ющенко. На сьогоднішній день поширені методи агітації включають політичну рекламу у засобах масової інформації, плакати та рекламні щити, агітаційні намети на вулицях та розповсюдження листівок. Деякі кандидати провели агітаційні мітинги в регіонах. Широкого висвітлення набули питання щодо запропонованих змін до закону про вибори, курсу зовнішньої політики, заходів протидії загрози грипу H1N1 та незатвердження Верховною Радою державного бюджету на 2010 рік.

Положення щодо фінансування передвиборчої агітації передбачають, що виборчий фонд кандидата на пост Президента України повинен відкрити накопичувальний рахунок. З метою забезпечення прозорості витрачання коштів здійснюється у безготівковій формі. Внески до виборчого фонду можуть надходити з власних коштів кандидата, власних коштів партії чи блоку, які висунули кандидата, або добровільних внесків фізичних осіб. Партія

⁹ ДРВ містить дані про ім'я виборця, місце і дату його народження, адресу реєстрації, номер виборчої дільниці, до якої віднесений виборець, та відомості про постійну нездатність виборця пересуватись самостійно (за наявності підстав).

¹⁰ Регіональні департаменти Міністерства внутрішніх справ та Міністерства юстиції надають інформацію щодо загальної чисельності населення, в той час як інші установи надають інформацію, що стосується окремих груп населення, таких як військовослужбовців строкової служби, виборців, які відбувають покарання, виборців, які визнані недієздатними та бездомних громадян.

¹¹ Згідно з даними відділу ведення Державного реєстру виборців, понад 80 відсотків змін склали незначні зміни імен, дат народження, тощо, 10 відсотків стосувались випадків кратного включення та інші 10 відсотків змін – адрес.

може перераховувати кошти лише на рахунок висунутого нею кандидата і ці внески не підлягають обмеженням. Лише добровільний внесок фізичної особи до виборчого фонду кандидата має обмеження і не може перевищувати чотирьохсот мінімальних розмірів заробітної плати (приблизно 22,000 євро). Забороняється робити добровільні внески до виборчого фонду анонімним жертводавцям, іноземцям та юридичним особам. Фінансові звіти кандидатів публікуються ЦВК не пізніше як на вісімнадцятий день після виборів. Нещодавні поправки до положень щодо фінансування передвиборчої кампанії скасували обмеження стосовно витрат на проведення кампанії.

ІХ. ЗАСОБИ МАСОВОЇ ІНФОРМАЦІЇ

Середовище ЗМІ характеризується великою кількістю електронних та друкованих засобів масової інформації, що функціонують на обмеженому ринку реклами, який продовжує звужуватись. Телевізійні станції покладаються на фінансування з боку бізнес-структур, які інколи пов'язані з кандидатами. Економічний тиск і низькі етичні та професійні стандарти сприяють наявності прихованої політичної реклами у випусках новин. На думку співрозмовників, з якими спілкувались представники МСВ ОБСЄ/БДПЛ, ця практика є розповсюдженою. Відсутність у журналістів трудового договору та загрози судових процесів щодо звинувачення у наклепі є факторами журналістської самоцензури. Не було створено державних засобів масової інформації, які б могли забезпечити належний простір для громадського обговорення різноманітних питань та створити інноваційні програми, які б не диктувалися умовами ринку.

Закон про вибори регулює висвітлення перебігу передвиборчої кампанії, початок офіційної виборчої кампанії та «день тиші». Пункт 5 Статті 58 передбачає, що передвиборна агітація за рахунок коштів Державного бюджету України, що виділяються на підготовку і проведення виборів, здійснюється з додержанням принципу рівних умов надання кандидатам на пост Президента України однакових площ у друкованих засобах масової інформації та ефірного часу на радіо та телебаченні. Втім, наступні статті закону про вибори передбачають надання кандидатам права на певні одиниці безкоштовного ефірного часу та друкованої площі для публікацій у державних загальнонаціональних та регіональних ЗМІ.¹²

Закон про вибори не вимагає збалансованого висвітлення подій у випусках новин та інформаційних програмах. За законом приватні засоби масової інформації зобов'язані надати платну політичну рекламу на рівних умовах та за однаковими тарифами. На платну рекламу обмежень не існує; її кількість обмежена лише фінансовими можливостями кожного окремого кандидата. Національна Рада України з питань телебачення та радіомовлення, яка слідує за дотриманням електронними ЗМІ умов проведення передвиборної агітації, не уповноважена застосовувати санкції або накладати штрафи на радіомовні або телевізійні компанії.

З метою оцінки проведення і висвітлення передвиборної агітації в засобах масової інформації МСВ ОБСЄ/БДПЛ здійснює моніторинг п'яти загальнонаціональних телевізійних каналів, відібраних регіональних телерадіокомпаній та п'яти національних щоденних газет.¹³

¹² Пункт 4 статті 61 закону про вибори передбачає надання кандидатам на пост Президента України не менше 30 хвилин на загальнонаціональному телеканалі та 45 хвилин на загальнонаціональному радіоканалі, а також по 20 хвилин на регіональних теле-, радіоканалах протягом проведення кампанії.

¹³ Серед телеканалів, моніторинг яких проводить МСВ – державний телеканал УТ1, а також приватні Інтер, ТРК Україна, 5 Канал та ICTV, до друкованих видань належать державна газета «Урядовий Кур'єр» та приватні «Сьогодні», «День», «Факты и комментарии» та «Україна молода».

X. СКАРГИ ТА АПЕЛЯЦІЇ

Право оскаржувати рішення, дії або бездіяльність виборчих комісій та інших учасників виборчого процесу надано всім суб'єктам виборчого процесу.¹⁴ Скарга може бути подана до ОВК, ЦВК чи до суду за власним розсудом позивача.¹⁵

Рішення, дії або бездіяльність ДВК оскаржуються в ОВК або в адміністративному суді за місцезнаходженням ДВК. Рішення, дії чи бездіяльність ОВК оскаржуються в ЦВК чи в окружному адміністративному суді за місцезнаходженням ОВК. Рішення, дії або бездіяльність ЦВК оскаржуються в Київському апеляційному адміністративному суді (КААС). Всі суперечки щодо остаточних результатів виборів оскаржуються у Вищому адміністративному суді України (ВАСУ), рішення якого є остаточними і оскарженню не підлягають.¹⁶ У разі прийняття судом позову до розгляду з того ж питання та з тих же підстав, що є предметом розгляду скарги відповідною виборчою комісією, така виборча комісія зобов'язана зупинити розгляд цієї скарги до набрання рішенням суду законної сили.

Між КААС та ВАС поставало спірне питання щодо кількості суддів КААС, які мають розглядати виборчі скарги. Це питання стосується тлумачення Статей 23 та 24 Адміністративного процесуального кодексу. ВАСУ став на позицію того, що скарги щодо виборчого процесу повинні розглядатися колегіально у складі трьох суддів у першій інстанції. КААС вважає, що розгляд суперечок стосовно виборів має провадитись одним суддею. Ця ситуація спричинила плутанину, в результаті чого декілька рішень КААС були скасовані ВАСУ через те, що справи розглядалися лише одним суддею.¹⁷

На сьогоднішній день КААС розглянув 47 скарг стосовно виборчого процесу, а ВАС – 39.¹⁸ З числа рішень, винесених ВАСУ, вісім стосувалися скасування рішень КААС через те, що вони були розглянуті одним суддею КААС. До ЦВК подано 35 скарг. ЦВК винесла рішення по п'яти скаргам. Всі були відхилені, так як не відповідали технічним вимогам чи не входили до компетенції ЦВК. Інші тридцять скарг були відхилені поштовими листами, без офіційного рішення, також через вищезазначені підстави.

XI. НАЦІОНАЛЬНІ ТА МІЖНАРОДНІ СПОСТЕРІГАЧІ

За законом національним громадським організаціям не дозволяється реєструвати своїх представників у якості офіційних спостерігачів за виборами, що суперечить параграфу 8 Документу Копенгагенської наради Конференції з людського виміру Конференції з безпеки та співробітництва у Європі (ОБСЄ). Тим не менш, як і під час минулих виборів Президента України, такі спостерігачі акредитуються в якості журналістів, щоб висвітлювати перебіг виборчого процесу. Однак, журналісти мають менші права доступу до виборчого процесу, ніж офіційні спостерігачі, наприклад, вони не можуть отримувати копії протоколів про результати голосування. Станом на 7 грудня ЦВК акредитувало 89 національних журналістів та 110 міжнародних спостерігачів. Національні організації опублікували ряд звітів, в яких вони заявили, що перешкоди у висвітленні перебігу виборчого процесу відсутні.

¹⁴ Кандидати на посаду Президента України, партії (блоки), що є суб'єктами виборчого процесу, виборчі комісії, а також виборці, чії права були порушені, можуть звертатися зі скаргами.

¹⁵ Див. статті 91-95 закону про вибори.

¹⁶ Хоча згідно з законом, рішення ВАСУ щодо результатів виборів є остаточними і оскарженню не підлягають, Конституційний Суд може розглядати скарги щодо результатів виборів, якщо такі скарги стосуються питань відповідності конституції або тлумачення закону згідно Конституції України.

¹⁷ Наразі судді досягли домовленості, що в КААС скарги розглядатимуться лише одним суддею, а в ВАСУ – колегіально у складі трьох суддів.

¹⁸ Більшість скарг стосувалась реєстрації кандидатів та/або носили технічний характер.

ХІІ. ДІЯЛЬНІСТЬ МСВ ОБСЄ/БДПЛ

Місія зі спостереження за виборами ОБСЄ/БДПЛ (далі Місія) відкрила офіс у Києві та почала свою діяльність 24 листопада 2009 року. Голова Місії, Посол Гайді Тальявіні, провела зустрічі із Заступником Міністра закордонних справ, керівництвом ЦВК, Конституційного суду України, Вищого адміністративного суду України, Київського апеляційного адміністративного суду та деякими кандидатами на пост Президента України (або керівниками виборчих штабів). Голова Місії також провела зустрічі з Координатором проектів ОБСЄ в Україні, дипломатичними представниками держав-учасниць ОБСЄ та міжнародних організацій, які працюють в Україні. МСВ ОБСЄ/БДПЛ встановила робочі контакти з Міністерством закордонних справ, ЦВК, передвиборчими штабами кандидатів, представниками громадянського суспільства та ЗМІ. Довгострокові спостерігачі проводять зустрічі з учасниками виборчого процесу в регіонах. Головуючий ОБСЄ від Казахстану, який вступає в свої повноваження, призначив Жоао Соареша, Голову Парламентської Асамблеї ОБСЄ, очолити Місію короткострокових спостерігачів ОБСЄ. Європейський Парламент, Парламентська Асамблея Ради Європи (ПАРЄ) та Парламентські асамблеї НАТО також направлять делегації спостерігачів для спостереження у день виборів.